

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS @



00000072141


275




BLAŽ POTOČNIK.



Spomenica
ob
petindvajsetletnici čitalnice
v Šent Vidu
pri Ljubljani.




Sestavil
Janko Žirovnik,
nadučitelj.



V Ljubljani, 1891.

Samozaložba. — Tisk »Katoliške Tiskarne«.



359879

359879



20. 1. 1988

N 98800043

64/41

30



Blaž Potočnik,
bivši župnik šentvidski, in ustanovitelj
ondotne čitalnice.



Blaž Potočnik.

Životopisne črtice.

Kdor hoče živeti
In srečo imeti,
Naj dela veselo,
Pa moli naj vmes.

I.

„Narodna čitalnica“ v Št. Vidu pri Ljubljani praznuje letos petindvajsetletnico svojega obstanka; njen odbor je sklenil pri tej priliki dostojno spominjati se njenega ustanovitelja, pokojnega župnika Blaža Potočnika. V ta namen mu je vzdal v nedeljo, dné 4. oktobra 1891. l. na primer-nem kraju spominsko ploščo in izdal kratek životopis njegov. Vsled odborovega naročila podajem tù nekaj životopisnih črtic slavnega našega „gospoda očeta“.

V lepem gorenjskem kraju, blizu starega Kranja, v Struževem pri Naklem je Blaž Potočnik zagledal luč sveta dné 31. januarja l. 1799. Oče Jakob je bil marljiv strugar, mati Barbara pa pridna gospo-dinja in skrbna mati. Ko je mali Blaže toliko od-

rasel, da je mogel brado na mizo nasloniti, dobil je prvi slamnik.

Nekoč je hotel materi prinesiti drv in se z otroci dogovoril, da gredó čez plitvo stransko strugo Save na klečet po drva. Toda tovariši se zbojé de-roče Save, le Blaže se spusti v brod, pa valovi ga odnesó. Na bregu stoječi tovariš kliče na pomoč, mati Blažetova sliši vpitje, steče ob Savi za sinkom, skoči v vodo in reši svojega otroka. Ko se Blaže zopet zavé, najprvo vpraša: „Kje je svamnik?“

Ker je mati Barbara znala brati iz bukev, učila je brati tudi sinka. Oče Jakob pa bi bil rad svojim otrokom preskrbel boljši kruh, zato proda svojo hišico in se preseli z družino v Kranj, kjer blizu „roženkranske“ cerkve s svojim prijateljem pozida hišo.

V Kranju je Blaže hodil v šolo in se učil prav pridno, ker je bil jako bistre glave. Kakor pové šolska častna knjiga, je bil Blaže l. 1809 v prvem razredu ljudskih šol v zimskem tečaju tretji, v poletnem drugi; l. 1810 je bil v drugem razredu prvega poluleta četrti in drugega prvi.

Dné 8. maja l. 1811 pa je pogorela Potočnikova hiša; vsa družina se je preselila v Ljubljano na Poljane; tù je naš Blaže stanoval od l. 1811 do 1818 in v tem času prav dobro končal latinske šole.

Po dokončanih latinskih šolah je bil Blaž Potočnik vsprejet v ljubljansko semenišče. Ker je bil dobrega srca in ljubeznjivega vedenja, poleg tega pa bistra glava, ljubili so ga vsi tovariši, posebno pa se je prikupil tedanjemu milostnemu škofu Avgu-

štinu Gruberju. V mašnika je bil posvečen dné 20. septembra 1822. Dva dni pozneje je pel prvo sv. mašo v šentpeterski cerkvi v Ljubljani.

Na jesen je prišel v Št. Jernej na Dolenjsko za duhovnega pomočnika, od tam pa v Ljubljano, kjer je v stolni cerkvi na občno zadovoljnost opravljal kapelansko službo in vodil cerkveno petje. Dné 8. avgusta l. 1833 pa je dobil častiti gospod Blaž Potočnik župnijo šentvidsko.

II.

Blaž Potočnik je bil sicer kot učen in moder Slovenec znan in spoštovan daleč preko deželnih mêj, a posebej v šentviški župniji ga je staro in mlado spoštovalo in ljubilo tako, da so ga sploh imenovali „naš gospod oče“. Saj je bil pa tudi ondi celih 39 let župnik in se je trudil po vsi svoji moči za dušni in telesni blagor svojih župljanov.

V Št. Vidu je kot unet in pobožen duhovnik obudil novo cerkveno življenje, z veliko navdušenostjo in veseljem je učil ter oživiljal krščansko ljubezen, v premnogih lepih cerkvenih pesmih je „mehčil srca in v pobožnih knjigah vzbujal kristijane za vse dobro“, kakor piše č. g. J. Žan.

L. 1866 je bila po načrtu in pod vodstvom č. g. župnika Potočnika zidana sedanja lepa nova šola v Št. Vidu. Isto leto je ustanovil šentviško „Narodno čitalnico“, prvo na deželi, ker je bil prepričan, da le podučen in v pravem krščanskem duhu

olikan slovenski narod more uspešno tekmovati s sosedi ter se ubraniti propadu.

Gledé na gospodarstvo je z dobrim vzgledom povzdignil posebno mlekarstvo. Naše ženske so prej nosile mleko na glavi v Ljubljano. On pa je vpeljal prvi voziček na zmetéh. V začetku so se sicer ljudje posmehovali temu vozičku, a dandanes brez vozička nikdo ne pošilja mleka v Ljubljano.

Blaž Potočnik je bil ljubeznjiv prijatelj in dober tovariš v pošteni družbi. Njegovo vedenje in govorjenje je bilo tako ljubeznjivo in zaupljivo, da se je vsakdo štel srečnega, kdor je bil v njegovi veseli družbi, ki je bila zares pošteno slovensko veselje. Tovariši iz šolskih časov so mu bili vedno dragi pobratimi. V družbi je kaj rad šaljivo govoril in zdrave nauke solil z dovtipi. Poslušal je rad petje in sam rad zapel pošteno slovensko pesem.

O nekem času so ljubljanski dijaki radi popevali nemške pesmi; gospod Potočnik pa jim je podvrgel pesem „Kdor ima srce“, ki je znana po vsem Slovenskem in se bode gotovo prepevala, dokler bode živel slovenski rod.

„Gospod oče“ je kaj ljubil novomašnike; v njegovem času je 25 gospodov imelo v Št. Vidu nove maše. Pri takih prilikah je z največjim veseljem postregel pri svoji gostoljubni mizi.

Proti ljudstvu je bil v cerkvi in drugod očetovski prijazen. Če je bil povabljen na ženitnino, je družbo nedolžno razveseljeval, ob jednom pa poučil,

da je za ženina in nevesto dan poroke jeden najlepših, pa tudi najznamenitejših v njunem življenju.

Blažu Potočniku so bili bogati in revni enaki, ošabnežu je rad katero zasolil. On je učil ljudi pri vsaki priliki, da je lahko vsak človek po svojem stanu srečen, ker „prava človekova sreča ne obstoji v zvonanjih dobrotah in dareh, ampak v notranji pobožnosti srca“.

L. 1850 je pri odškodovanju tlačanskih davkov nagovarjal kmete, naj srčno prosijo Boga, da našemu dobrotljivemu cesarju Frančišku Jožefu podeli dolgo in srečno življenje, ker jih je oprostil tako težavnih davkov.

Rad je pomagal revežem in jih pri vsaki nesreči očetovski tolažil, da ne smejo neizmerno žalovati, kedar jih Bog obišče s kako nesrečo; zaupati morajo v Božjo previdnost, ki vedno najboljše in pravo stori.

Pri „gospodu očetu“ je bilo 23 duhovnih pomočnikov, ki so bili srečni in zadovoljni pod njegovim skrbnim vodstvom; še živeči gospodje se radi spominjajo veselih ur.

III.

Blaž Potočnik pa je bil tudi jako učen in moder gospod. Umel je sirski, kaldejski in hebrejski, govoril je grški in latinski, italijanski mu je šlo po domače in francoski je rad pel, spremljeval je na klavirju. Slovanski jeziki so mu bili prav priljubljeni. Umevno je torej, da je bil tudi navdušen

Slovenec. Ker je bil prepričan, da Slovenci radi beró lepe knjige, napisal je več knjig. Že leta 1826 je bila natisnjena prva njegova knjiga „Premišljevanje za čas sv. leta“. L. 1827 je izdal „Molitvene bukvice posebno za mlade ljudi“. Ravno to leto je izdal „Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letom“. V „Kranjski Čbelici“ je bilo l. 1830 več njegovih pesmij, katerih je najbolj znana in priljubljena „Pridi, Gorenjc! — Z mrzle planine“.

Leta 1831 je izdal knjižico „Kolera. Potrebno podučenje za kmeta, kako naj sam sebe in svoje ljudi te strašne bolezni obvaruje“.

Leta 1853 in 1854 je izšla knjiga „Slava Marije Device“, katero je po sv. Alfonza Lig preložil iz italijanskega.

V „Novicah“ je mnogo njegovih spisov v ve-zani in nevezani besedi. Posebno znani sta po Slo-venskem njegovi pesmi „Zvonikarjeva“ in „Žalostni glas zvonov“.

In kateremu Slovencu ni znana „Pratika“, ka-teri je Blaž Potočnik leta in leta sestavljal gesla na čelu, zastavice, uganke in vremensko poročilo! „Pra-tiki“ za l. 1873 je napisal zadnje voščilo, ki še danes velja:

Naj bežijo dolge reve,
Bog razjasni temne dneve!

Mnogo Potočnikovih spisov je tudi v „Sloven-skem cerkvenem časopisu“ l. 1848 in v „Zgodnji Danici“. V vseh teh spisih je polno lepih mislij in srčne vere, jezik je za tisti čas kaj prijeten in gladek.

Ko je l. 1848 nagloma bila ukazana slovenščina v srednjih šolah in ni bilo pripravne slovnice, spisal jo je Potočnik. Leta 1847 je izdal „Napeljevanje v računstvo“, l. 1857 „Praktično slovensko-nemško gramatiko“. Leta 1850 je devet mesecev vredoval „Ljubljanski Časnik“, ki mu je prizadeval mnogo dela in truda. V „Drobtinicah“ l. 1851 je njegova „Bojna pesem avstrijskih vojščakov v Lombardiji“, v „Spomeniku l. 1859“ pa mična pesmica Vodniku.

Potočnik je sodeloval tudi pri nemško-slovenskem slovarju, katerega je izdal M. Cigale. Bil je pevec in pesnik. Skladal je pesmi in napeve za cerkev in veselo, a pošteno družbo. Mnogim slovenskim pisateljem je presojeval doposlane spise. Spreten je bil v raznih umetnostih; učil je podobarje in kamnoseke šentviške. Samassova livarna zvonov v Ljubljani se je zboljšala po njegovem navodu. Blaž Potočnik je bil mož, čegar delavnost je bila koristna, pravo ogledalo narodnega življenja. Pel je iz srca in za srce.

Naš „gospod oče“ pa je bil tudi zvest avstrijski državljani in poseben prijatelj dobre slovenske šole. O zaželenem prihodu presvetlega cesarja Frančiška Jožefa v Ljubljano je zložil navdušeno pesem v pozdrav dobrotljivemu vladarju. V njegovih rokopisih je še več cesarskih pesem.

O šolah je pisal: „Naj se male šole v slovenskih krajih povsod v slovenskem jeziku začno in v višjih šolah bodo učenci po učenih vednosti učiteljev pripravno v izobraževanju napredovali. Tudi kmetu so

šole potrebne. Svet vedno napreduje, vedno višje stopa v znanju in dejanju, in kdor se ne bo trudil za napredek, ne bo le zaostal, temveč tudi v zgubo in škodo prišel . . . Slovenskemu jeziku ni potreba toliko višjega izobraženja, kakor le večjega razširjevanja med izobraženimi Slovenci, kateri naj ljubeznjivo in prijateljski ljudstvo izobražujejo, v šoli in v knjigah.“

Ko je blagi gospod l. 1872. na večno zatisnil oči, žalovala je za svojim priljubljenim očetom ne le vsa šentviška župnija, temveč vsa Slovenija. Častitljiv in velikansk je bil njegov sprevod, katerega se je udeležila ogromna množica ljudstva in nad 30 duhovnih gospodov; iz Ljubljane so mu prišli skazat zadnjo čast dr. Bleiweis, dr. Costa, dr. Razlag in mnogo druge imenitne gospôde. Pevci ljubljanske čitalnice so zapeli nagrobnico. Na grobni plošči je napisana spomenica:

»Bil je Cerkvi zvest, koristen sin,
Blag prijatelj, skrben duš pastir;
Drag Slovincem bo njegov spomin:
Daj Gospod — o daj mu večni mir!«

IV.

Kakor je sploh znano, bil je blagi gosp. Blaž Potočnik jako šaljiv. Znanih je mnogo njegovih zdravih dovtipov, s katerimi je kratkočasil svoje prijatelje. Podajem jih tu le nekaj tacih v pošteno zabavo.

Blaž Potočnik je bil že v ljudski šoli odličnjak. Pri javni skušnji koncem leta ga pokliče gospod dekan, da bi mu izročil darilo, a Blaža — ni. Bil je namreč slabo oblečen in bos. Sramoval se je tedaj pred gospôdo in skril pod klop. Součenec ga pa izdá, da je pod klopjo. Ko Blažek to čuje, prileze sramožljivo izpod klopi. A takoj se ohrabri, stopa šegavo ponosno pred prvo klop in sprejme darilo. Vse se je smijalo temu nastopu.

Leta 1821. je bil v 3. letu bogoslovja. Bil je nadarjen pevec ter učil je tudi svoje tovariše. Tega leta je bil shod vladarjev v Ljubljani. Prisoten je bil tudi cesar Frančišek I. Mimo bogoslovja gredé slučajno sliši petje gg. bogoslovcev in se o njem pohvalno izreče. Potočnika je hvala ohrabila in pri skušnji je rekel nekemu slabo pojočemu bogoslovcu, naj ti ho poje, da ga presvetli cesar ne bo slišal.

Pri neki novi maši je bil govornik. A na splošno začudenje je oporekal temu, da bi bila to nova maša, rekoč: „Maša je stara, a mašnik je nov.“

V Dravljah je propovedoval. Med drugim je povedal, da je nekoga vprašal: „Kedaj si bil zadnjič pri spovedi?“ A ta se mu kratko odreže: „Kosmo ‚šuštarje‘ imeli.“

Nekoč pride v samostan, gre naravnost v kuhinjo ter vpraša kuharja: „Ali bo danes kaj juhe?“ Kuhar ga zavrne: „Ali imate žlico?“ Potočnik se

molcé obrne, gre 12 lesenih žlic kupit ter jih prinese osupelemu kuharju.

Sitnež pride h gosp. kapelanu, češ, da so ga gosp. župnik poslali. A ko je gosp. kapelan vprašal potem gosp. župnika, zakaj je poslal onega človeka k njemu, odgovori mu: „Zato, da sem se ga znebil.“

Po fari je razsajala vročinska bolezen. Potočnik je ljudi zdravil s homeopatijo. Nekega dne gre v Ljubljano in sreča med potjo komisijo, ki je ravno njega šla zaslišat, zakaj ljudi zdravi. Na vprašanje, če res zdravi, odgovori: „Do sedaj sem res zdravil, a odslej zdravite pa vi! — Kaj menite, ko bi pri nas jelo goreti, da bi mi nič ne gasili, nego čakali vaših brizgalnic?“

Imel je g. Potočnik slabe hleve, a še slabše so bile strehe. Večkrat je dejal v šali, da bi rad videl, ko bi prišel pohleven ogenj, iz katerega bi novi hlevi pogledali. Ker pa pohleven ogenj le ni hotel priti, pokriti je moral iz nova svoje hleve. Potem je pa kočijo prodal in rekel, da je hleve s kočijo pokril.

Ženske je gospod rad dražil, kako so nespametne, ker k a m e n j e devljejo na zelje. Na vprašanje: „Kaj naj bi pa devale na zelje?“, odgovarjal je: „R e b e r c a treba devati na zelje.“

Žalostna resnica je, da marsikateri delavec pri težkem delu kliče hudobca na pomoč. Na Brodu so naredili nov most in Potočnika naprosili, da ga je

blagoslovil. Potem je pa večkrat pravil: „To so hudobci v vodo skakali, ko sem začel križe delati!“

Stara ženica je prišla k njemu. Tožila mu je svoje nadloge ter konečno rekla, da bi že rada umrla. Potočnik pokliče svojo deklo ter jej ukaže prinesiti iz sobe tisto stekleničico, ki stoji na omari. Ko jo prinese, vzame Potočnik iz nje tri (neškodljive homeopatične) krogljice, dene jih v kozarec, dolije do vrha vode ter nekoliko pomeša. Na to pomoli kozarec ženici in ji reče: „Na-te, izpijte, pa bo kmalu po vas, ker ste se že vsega tako naveličali.“ Prestrašena ženica pa izdihne: „O gospod župnik! En čas naj pa vendar še živim“, in naglo odide.

Če je kdo pri kosilu rezal majhne kosce mesa, dejal je: „To je za kure“, če je pa rezal velike: „To je za pomočnike“. Če je pa ležal nož z ostrino na kvišku, tedaj je rekel, da si na njem hudobec kremplje brusil.

V Preski so imeli obed, pri katerem je bilo tudi nekaj častnikov. Pogovarjali so se to in ono. Med drugim vprašajo Potočnika, če zna tudi „madjarsko“ govoriti. On pravi: „Da — Eljen Košut!“ To bi mu bilo pa skoraj doneslo kazen, ko bi ne bili navzoči gospodje spričali, da je to le Potočnikova šala.

Pripovedoval je, kako je bilo, ko je Koštanjevica gorela: „Prvi se vzbudi petelin ter zakriči: ‚Ciganija gorí!‘ Na ta klic se prebudé vse

živali ter se napotijo čez vodo. Gosi so koracale naprej in kričale: „K a m , k a m , k a m ?“ Maček je godel za njimi: „v Š e n t j a r n e j , v Š e n t j a r n e j , v Š e n t j a r n e j !“ Pure so pa za njimi capljale in se jezile: „P e p u r g a r j i , p e p u r g a r j i , p e p u r g a r j i !“

Potočnik je bil v večji družbi v Ljubljani pri „Slonu“. Zraven je bil tudi žitni trgovec, ki je ravno ajdo skupaval. Potočnik pravi: „Jaz bi jo tudi rad prodal kacih sto mernikov.“ Drugi dan pride trgovec pred farovž v Št. Vid, da bi naložil ajdo. A opekel se je. Potočnik mu reče: „Saj sem Vam le rekel, da bi rad prodal sto mernikov ajde, a nimam je pa ne.“

Naletel je na moža z imenom V o j d a . Mož je nekoliko pregloboko v kozarec pogledal ter je bil nekako nevljuden proti Potočniku. Ta se je pa maščeval s tem, da mu je začel praviti: „K r a v a v o j d á“ (krava loj dá) „V o j d á k r a v a .“

Napravil je nove zvonove, a n e p l a č a l . Pri obedu ob blagoslovljanji zvonov ga pokojni škof A. Wolf podražijo: „Gospod župnik, ali Vas kaj skrbi, kako boste ta dolg poravnali?“ Potočnik reče: „Mene nič, onega (Samasso) n a j s k r b i , kako bo denar dobil.“

Znano je, da je on prvi vpeljal vozičke, na kakoršnih dandanes ženske vozijo mleko in drugo v Ljubljano. To je pa potem v „Novicah“ naznanil: „V naši fari je tako hudó, da že ženske vozijo.“

Necega dné pride k njemu na obed pet gospodov več, nego je bilo napovedanih. A Potočnika to ni spravilo v zadrego. Začne torej deliti juho ne menèč se za teh pet nenapovedanih. Ko jo razdeli, a teh pet nič ne dobi, zakliče: „Gospodje, zadeljeno je, še enkrat mešati!“ In vsi so morali zlit juho v skledo, iz katere jo je on potem vsem razdelil.

V starosti so se mu roké že jako tresle. On si je pa pomagal iz zadrege in rekel družbi: „Poglejte, kako se kozarec trese! Pri nekej priliki sem enega ubil, a zdaj se tudi ta (kozarec) boji, da bi ga ne; zato se tako trese!“

Pokojni škof A. Wolf je Potočnika rad s sabo jemal, kadar je šel nove cerkve itd. blagoslavljat. Po nekej takej slovesnosti so imeli v župnem dvorcu obed. Pri tem zagleda Potočnik mladega, jako lepo oblečenega duhovnika ter ga vpraša: „Gospod, oprostite, iz česa je pa Vaša suknja?“ Duhovnik dé: „Menda iz sukna.“ Potočnik: „Moja je pa iz — masla.“ Na to nastane splošen smeh in vse vpraša Potočnika, kako to, da je njegova suknja iz masla. Ta se pa odreže: „Moja sestra je prodala pred tremi tedni za 30 gl. masla in s tem denarjem sem si potem suk njo kupil.“

Neki župnik je tožil Potočniku, da ne dobi redno plače, zato pa bo tudi kapelanu „hrano goridal“ (to je odpovedal). Potočnik pa mu reče: „Gospod kapelan bo tega gotovo vesel, vsaj mu ne bo treba „doli“ hoditi k jedi.“

Pripovedoval je, da je v začetku zapisaval natančno vse dohodke in troške. Prvi mesec je bilo 69 gld. dohodkov, a stroškov pa 96 gld. On je pa rekel, da to ni nič hudega, ker treba samo številke obrniti, pa se vravna. In koncem leta mu je kazal primankljaj 15 gl. On je pa rekel, da mora račun biti tak, da bodo dohodki troške pokrili, in zapisal je med dohodke še „Selbstrasier en“ 15 gl. (t. j. 15 gld., ker se je sam bril).

Nekdo ga povabi na obed in se hvali, češ, bomo imeli tudi telečjo glavo. Potočnik: „Bom pa prišel gledat, kako Vam bo klobuk stal“ (na telečji glavi).

Novi kapelan ga vpraša pri večerji prvi večer: „Gospod oče, kaj bom pa tu opravljal?“ Potočnik reče: „Jaz nič ne opravljam, Vi mi boste pa pomagali“.

Ker mu je bilo nepravilno obrezano kurje oko, začela mu je noga otekati. Neki zdravnik mu je moral večkrat rano prerezati. Potočnik je bil pri vsaki operaciji miren in udan v voljo božjo. Neki dan pa ga je vendar preveč bolelo, ko mu je zdravnik počasi prerezaval nogo. Ni se mogel več zdržati in zaupil je: „Hi, fuks, hi!“

Tri dni pred smrtjo obiše ga njegov prijatelj in vpraša, kako mu kaj gre. Potočnik pravi: „E kako mi gre! Tisti hromec pri ovčji kopeli je tudi čakal 38 let, a zastonj, kajti kadar je angelj prišel in vodo zmešal, vselej je kdo drugi prihitel, prvi planil v vodo ter bil ozdravljen. Ko pa je Kristus tja prišel,

velel mu je vstati in oditi. Vidiš, tako tudi jaz že dolgo čakam rešenika, ki bi prišel in mi rekel: „No Blaže! Kaj tu v postelji lenobo paseš? Vstani in pojdi!“

Potočnika niti zadnjo uro ni zapustila dobra volja. Hudo mu je bilo in že mu je jelo po malem grgrati v grlu. Tedaj reče: „Godci že gredó“

* * *

Iz teh kratkih črtic dragi bralci spoznajo, da je bil v resnici gospod Blaž Potočnik pobožen duhovnik, zvest in vrl državlján avstrijski, ljubeznjiv prijatelj v pošteni družbi in učen Slovenec. Zato tudi o njem veljajo besede pesnikove, ki poje:

Ti delal za nas si obilo,
Skril nesi Ti danih daróv,
In delo je Tvoje rodilo
Ljudem tisočer blagoslov.



Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

359879

